

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

КОЛЕКТИВНА ПАМ'ЯТЬ: РОЛЬ ОСВІТЯН У ПРОТИСТОЯННІ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

(до Дня захисників і захисниць України
та Дня працівників освіти)

*Війни виграють
не генерали,
війни виграють
шкільні вчителі... .*

Отто фон Бісмарк

Свідомість і війна. Завдання з формування світоглядної позиції українців

Триває другий рік війни, розв'язаної Росією проти України. Війни, що позначається на усіх сферах життя виключно з осейкою. Війни, реалії якої треба враховувати не лише у повсякденному житті українців, а й у стратегічних винірах розвитку суспільства і держави, зокрема у формуванні суспільної свідомості та світоглядної позиції українців, передусім дітей і молоді. У цьому контексті зупинюсь на деяких аспектах.

Взагалі ця війна – унікальне явище для початку третього тисячоліття. Унікальна вже своєю нелогічністю, намаганням Росії – держави, що визнавала непорочність кордонів у Європі, зокрема кордонів України, підступно і по-варварськи розв'язати війну з метою знищення чи підкорення однієї із найбільших європейських держав. На мій погляд, ця війна вже стала визначальною подією у світі у першій чверті XXI століття.

Попри нелогічність і абсурдність з погляду України і багатьох зарубіжних країн російсько-українська війна має свої історичні корені та геополітичні причини.

Якщо говорити про історичний контекст, то треба зазначити, що російсько-українська війна – лише одна з агресивних дій з боку Росії стосовно України. Подібних дій в історії були сотні, але навіть у цьому ряду вона займає особливе місце. Такої повномасштабної агресії Росії по відношенню до України не було ніколи.

Причин тут багато. Але в їх основі – споконвічний російський шовінізм і гегемонізм, невизнання права інших націй на самовизначення, а українців – взагалі на існування.

Чому зазнала невдачі українська національна революція понад сто років тому? Передусім через те, що відбувся несамовитий супротив створенню Української незалежної держави, причому з боку всіх політичних сил тодішньої Росії: від більшовиків, які зрештою окупували територію України, до білоросійців, які також не визнавали, що Україна

Російсько-українська війна є не лише жорстоким випробуванням для українського народу, а й лакмусовим папером для стану справ у різних сферах суспільного життя, зокрема в освіті. І сьогодні з повним правом можна засвідчити, що українська освіта з честю витримала цей іспит.

... Завдяки нашим учителям, усім освітянам – від дитячого садка до міністерства – всупереч війні система освіти функціонує і наші діти мають змогу навчатися (В. Г. Кремень).

Свідомість і війна. Завдання з формування світоглядної позиції українців / Василь Кремень // Освіта і суспільство. 2023. – № 9/10. – С. 10–12.

Те саме: Національна академія педагогічних наук : офіц. сайт. – Режим доступу: https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/3177/. – Назва з екрану.

У наш час роль вчителя особливо важлива — у часи війни вчителі не лише навчають, а й допомагають дітям звикнути до нових умов життя. Вони щодня вимушені робити все можливе, і неможливе теж, щоб серед постійних тривог, обстрілів, навчання в підвалах, забезпечити учням максимальну якість розуміння матеріалу, щоб втрати в знаннях були мінімальними, а діти могли соціалізуватися попри емоційну вразливість. Професія педагога завжди була, є і буде престижною — поруч з рятувальниками, військовими й лікарями діти мріють стати й вчителями. Адже саме вони є прикладами самовідданості, людяності й мудрості, бо дають нам досвід, з яким ми, випускаючись зі школи, йдемо далі у світ. (Віктор Круглов, Генеральний директор видавництва «Ранок»).

ГРОМАДИ ТА ОСВІТЯНИ У ВІЙНІ

ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО СПРОТИВУ

Спецпроект "Громади та освітяни у війні" розповідає історії про українську освіту та її працівників під час російсько-української війни. Попри активні бойові дії, окупацію, невизначеність та страх наші освітяни роблять усе можливе для своїх міст, сіл і громад у різних куточках України. Навчають дітей у сховищах та онлайн, волонтерять та воюють на фронті, допомагають з евакуацією та облаштовують укриття.

Спецпроект реалізовано у рамках проекту DECIDE – "Децентралізація для розвитку демократичної освіти", що впроваджується ГО DOCCU та PH Zurich за підтримки Швейцарії.

Спецпроект «Громади та освітяни у війні» розповідає історії про українську освіту та її працівників під час російсько-української війни. Попри активні бойові дії, окупацію, невизначеність та страх наші освітяни роблять усе можливе для своїх міст, сіл і громад у різних куточках України. Навчають дітей у сховищах та онлайн, волонтерять та воюють на фронті, допомагають з евакуацією та облаштовують укриття.

Спецпроект реалізовано у рамках проекту DECIDE – «Децентралізація для розвитку демократичної освіти», що впроваджується ГО DOCCU та PH Zurich за підтримки Швейцарії.

<https://educatorsinwar.decide.in.ua/>

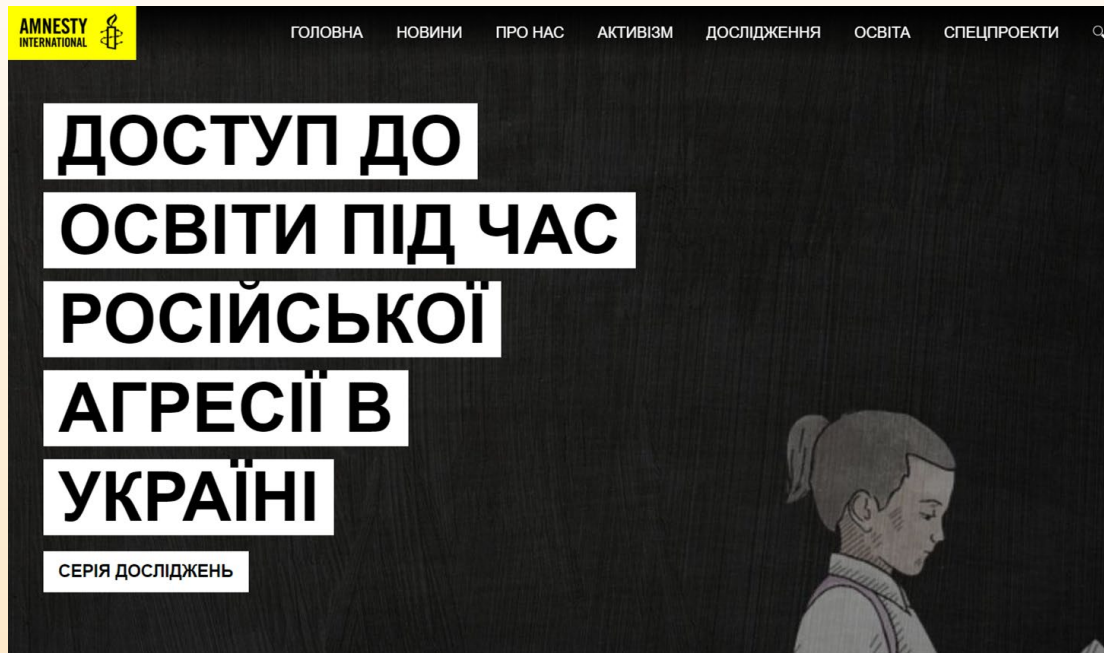
"Кожна сьома школа в Україні на сьогодні пошкоджена внаслідок повномасштабного вторгнення. Понад 3,5 тисячі закладів освіти зазнали тих чи інших руйнувань, майже 400 – повністю зруйновані", – зазначив заступник міністра освіти та науки Євген Кудрявець. (<https://life.pravda.com.ua/society/v-ukrajini-cherez-viynu-poshkodzheni-ponad-3-5-tisyachi-zakladiv-osviti-300221/>)

Пошкоджена внаслідок ракетного обстрілу школа у Львові

"Українські школи стали першими мішенями для російських ракет, ворог цілеспрямовано спалює українські книги та переслідує українських вчителів, адже вони справді надзвичайно важливі для майбутнього нашої нації. Завдяки українським вчителям перемога людяності та свободи, перемога України – неминучі" (Зоя Литвин, голова громадської спілки «Освіторія», що є організатором національної премії Global Teacher Prize Ukraine). <https://ukrainky.com.ua/geroyi-osvitnogo-frontu/>

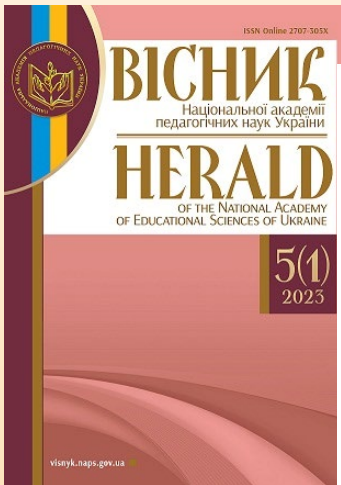

Доступ до освіти під час російської агресії в Україні : серія досліджень // Amnesty International : сайт. – Режим доступу: <https://www.amnesty.org.ua/dostup-do-osvity-v-ukrayini-pid-chas-rosijskoyi-agresiyi/>. – Назва з екрану.

Формування колективної пам'яті : збереження історичної правди та формування національної ідентичності

Роль освітян та науковців у формуванні колективної пам'яті під час російсько-української війни є надзвичайно важливою. Вони не лише забезпечують навчальний процес, але й підтримують національну ідентичність, патріотизм і культурну спадщину, допомагаючи суспільству пройти через складні часи і зберегти свою історичну пам'ять.

Журба, К. О. Формування національної ідентичності зростаючої особистості в умовах воєнного стану: досвід експериментальної реалізації / Катерина Олександрівна Журба // Вісник НАПН України. – 2023. – Т. 5, № 1. – С. 1–6. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті представлено також в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/HNAESU_2023_5_1_15

Пометун, О. Навчання історії й громадянської освіти як чинник формування національної й громадянської ідентичності учнів в умовах війни та повоєнного розвитку України / Олена Пометун // Укр. пед. журн. – 2023. – № 2. – С. 62–72. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті представлено також в інтернеті: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/661>

Український педагогічний журнал • 2023 • № 2

Олена Пометун – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна.
Вона має величезний досвід: методика навчання історії, правознавства, громадянської освіти, інноваційні технології навчання (комп'ютерні технології, розробка віртуального навчального курсу, проектна навчання, освіта для сталого розвитку), проєктування (робочий листок навчання).

opomietun@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4802-8282>

УДК 372:37:826
<https://doi.org/10.32486/2411-1317-2023-2-62-72>

НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ Й ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ Й ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧНІВ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано психолого-філософську сутність феномена ідентичності людини. Зазначено важливість ідентичності як особистого утварю, яке дозволяє людині формувати себе у певній безпечній відносині з навколишнім світом і визначати систему цінностей, ціннісний критерій оцінки і орієнтування. Людина в розумінні ідентичності бачить себе в історії, у своїй долі, бачить перспективи свого життя і почувати більш безпечною. Ідентичність ідентичність утримує людину, дає їй історію і дає можливість на фундаменті її ідентичності і подальшого розвитку. Зазначено сформувати у громадян України особистість і національну українську ідентичність і громадянську ідентичність необхідно в умовах воєнних трансформацій в Україні. Підтверджено важливість ідентичності розвитку стійкої української особистості належності до української нації як самобутньої спільноти, так як українська громадянська ідентичність – стійка, усталена громадянська Україна, народоміст українців свого рідного-правового ім'я в Україні. Особливо важливі для розвитку ідентичності і стійкої любові до України стійкі цінності з якої і формуються цінності, що як людина характеризується цінностями і розвитком, але для цієї цінності стійкості, що дає можливість говорити про певний підхід до формування цієї особистості утворення і стійкої любові.

Зазначено важливість формування цінностей та цінностей і формування цінностей стійкої перспективи розвитку свого життя належності історичній і громадянській освіті учнів в умовах воєнних трансформацій. Зазначено важливість формування стійкої любові як окремих етапів формування української ідентичності, особливо учнів свого віку мають унікальну особливість для себе належності до української нації і громадянської правової держави. Історія й громадянська освіта української особистості має сприяти в розвитку стійкої любові, ідентичності учнів.

У статті розглянуто давніші методи формування ідентичності людини, що складаються з національного (історичного, правничого), емоційно-ціннісного (належності до дії, власної

Національно-патріотичне виховання учнів в умовах Нової української школи / А. О. Корнейко, А. В. Логвинюк // Пед. пошук. – 2023. – № 2(118). – С. 13–15. – Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1xB86A_8IFTeVPQ3_X1GzRdqbk84Wtrj_/view. – Назва з екрану.

Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів : методичні рекомендації для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків / Н. В. Бондаренко, С. В. Косянчук. – Київ : Фенікс, 2022. – 64 с. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/732103/1/BNV%20KSV%202022rek.pdf>. – Назва з екрану.

Національно-патріотичне виховання з основами народознавства : навч. посіб. для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта / Лісовець О. В. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2022. – 111 с. – Режим доступу: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2781/1/Лісовець%20О.В.%20Національно-патріотичне%20в-ня%20з%20ОН.pdf>. – Назва з екрану.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в закладах освіти : методичний кейс [Електронний ресурс] // Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського : [вебпортал]. – Київ, 2022. – Режим доступу: https://docs.google.com/presentation/d/e/2PACX-1vRDUqv9fFfOBVlgaWqc8b1EJOGfutFIKkRe0dYOK3AYeCUJGsr2gTLLkvSAtiW2n4AZbRnV_Jcmqp5c/pub?start=true&loop=false&delayms=5000&slide=id.g16b7c7b2047_0_0. – Назва з екрану.

Онлайн-проект «Педагоги України про національно-патріотичне виховання» // Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського : офіц. портал. – Режим доступу: https://dnpb.gov.ua/ua/?post_type=news. – Назва з екрану.

Значну роль у формуванні сили духу українства відігравали педагоги. Нині їхні ідеї стануть у пригоді науковим, науково-педагогічним, педагогічним працівникам, здобувачам освіти, широким верствам українців. З огляду на це відділ педагогічного джерелознавства та біографістики ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України пропонує онлайн-проект «Педагоги України про національно-патріотичне виховання» (керівник – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України Лариса Березівська). У проєкті представлені цитати визначних педагогів України про патріотизм, виховання, ідентичність.

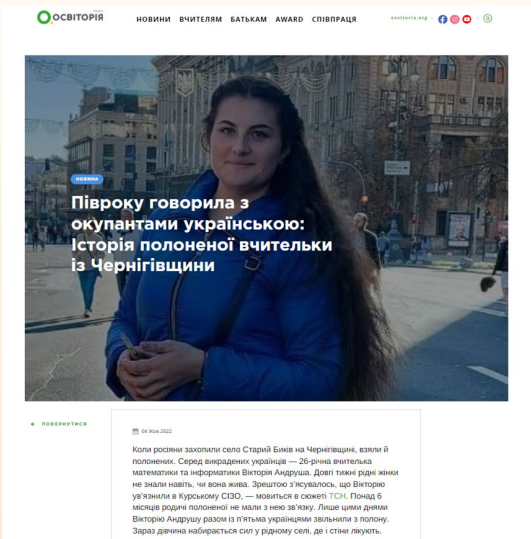
Педагогічна біографіка про національно-патріотичне виховання дітей і молоді: ідеї, концепції, практики : зб. матеріалів ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар. участю, 13 трав. 2024 р., Київ / НАПН України, Від-ня філософії освіти, заг. та дошк. педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол., наук. ред.), Міхно О. П., Антоненко Н. Б. ; літ. ред. Бойко О. А. ; бібліогр. ред. Демида Є. Ф. ; техн. ред. Серета Х. В.] – Вінниця : ТВОРИ, 2024. – 180 с. – Текст представлено також в інтернеті: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2024/06/Conference_abstract_collection_2024_30.05.24.pdf

ЗМІСТ	
Г. А. АЛЕКСАНДРОВА	
О. М. БОЛДІВСЬКА І М. І. СТОРОЖЕНКО: КОМУНІКАЦІЯ ПЕДАГОГА І СТУДЕНТА	9
Л. Д. БЕРЕЗІВСЬКА	
ПЕДАГОГІЧНА БІОГРАФІКА ДОБІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917–1921) КРИМ ПЕРШОМУ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННЮ: БІОГРАФІЇ, ТЕКСТИ І КОНТЕКСТИ	11
G. A. BELTYAN, E. A. ZHIZHIKO, M. BELTYAN-SAUCEDO	
NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION OF CHILDREN AND YOUTH IN MEXICO: MAIN FEATURES	14
Н. І. БОГДАНИШЬ-БЛОСКАЛЕНКО	
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІТНИНИ У РЕЦЕНЗІЇ ПЕДАГОГІВ МІНУЛОГО	18
Т. Л. ГАВРИШЕНКО	
УКРАЇНСЬКИЙ ВІСЬМІЛІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЯК ЦЕНТР РЕЖУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ-БІЖЕНЦІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	20
В. М. НОУЛАНД	
SCHOOL HISTORY: PERIODS OF CHANGE AND REIFICATION OF THE GRAND NARRATIVE	24
Н. П. ДІЧЕК	
ПІДХОДИ ДО БІОГРАФІЧНИХ СТУДІЙ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ГУМАНАРІСТИЦІ: ПОСЛЯДІ СЬОГОДЕННЯ	31
О. О. ДРАЧ	
СТІМІВ УС РОБОТІ А ГЕЗДЕРНІ УВІДЛЕННЯ КЕРІВНИКІВ НАЧАЛЬНИХ ЗАСАДІВ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАМЕЖНОЇ ОСВІТЯНКИ ПОЧАТКУ 20 ст	35
А. А. ЗАГОРОДНІЙ	
СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ЦІЛІ У ЕСТЕТИЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ В СІМОВІЧІ	37
І. В. ЗАРЧЕНКО	
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ Г. Г. ВАЩЕНКА (1878–1967)	40
С. В. ЗАХАРІЙ	
ОСВІТА СЬОГОДЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІШАНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	44
Н. А. КАСИРЧЕНКО	
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДИ У ШКОЛІ ВАСИЛЯ КАЮКОВА	46
Н. М. КОЛІДА	
ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДИ ЗАСОБАМИ ПЕДАГОГІЧНОГО КРАСІВАНСТВА	49
Т. Д. КОЧУБЕЙ	
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНОМУ СПАДКУ ВОЛОДИМИРА ГРИГОРІВИЧА КУЧІЯ (1938–2018)	52
О. О. КРАВЧЕНКО	
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДИ	55
О. П. МІХНО	
ЕПІСТЕМОЛОГІЧНА ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ ЯК СКЛАДНИК ДЕКОЛОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ В	5

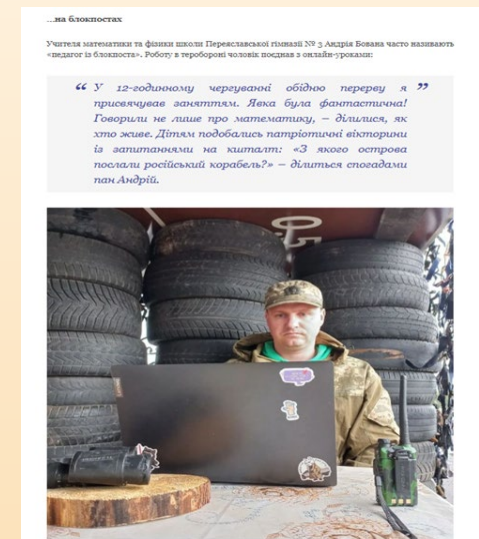
Збірник містить тези виступів учасників ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції з історії освіти з міжнародною участю «Педагогічна біографіка про національно-патріотичне виховання дітей і молоді: ідеї, концепції, практики», проведеної у рамках Всеукраїнського фестивалю науки – 2024. Конференція відбулася в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського 13 травня 2024 р.

Історії незламних

Півроку говорила з окупантами українською: Історія полоненої вчительки із Чернігівщини // Освіторія : сайт. – Режим доступу: <https://osvitoria.media/news/pivroku-govoryla-z-okupantamy-ukrayinskoju-istoriya-polonenoji-vchytelky-z-chernigivshhyny/>. – Назва з екрану.

Уроки з блокпоста: як учитель Андрій Бован викладав у перші місяці війни // Освіторія : сайт. – Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/uroky-z-blokposta-resurs-a-ne-tyagar-vchytel-andrij-bovan-pro-vykladannya-pid-chas-vijny/>. – Назва з екрану.

Навчати дітей під землею: історія освітянки-волонтерки Олени Долгопол // Освіторія : сайт. – Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/navchaty-ditej-pid-zemleju-istoriya-osvityanky-volonterky-oleny-dolgoropol/>. – Назва з екрану.

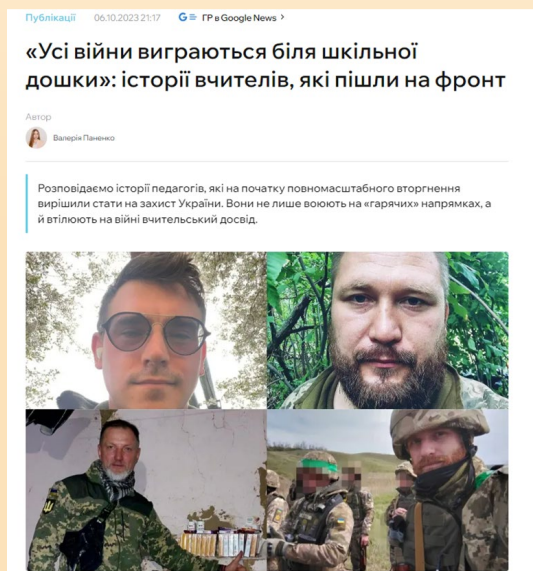

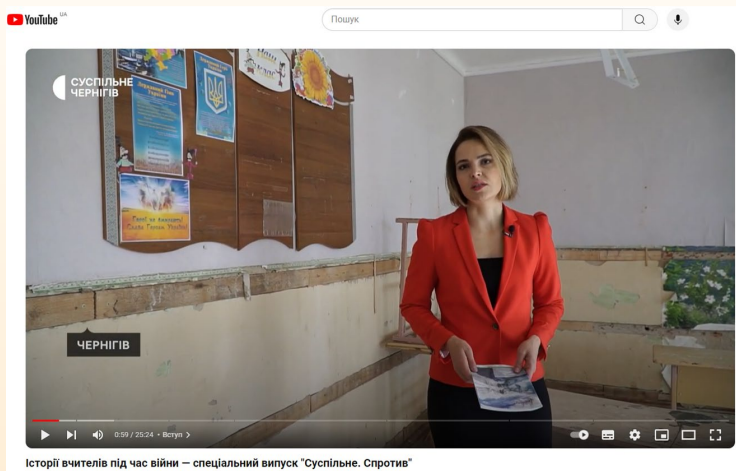
Прихований фронт українських освітян у часи війни

Прихований фронт українських освітян у часи війни // DIVOCHE-MEDIA : Незалежний жіночий журнал. – Режим доступу: <https://divoche.media/2022/11/30/pryhovanyj-front-ukrayinskyh-osvityan-u-chasy-vijny/>. – Назва з екрану.

Важкі, але важливі часи. Як українське вчительство переживає війну // Життя. Українська правда : сайт. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/08/31/250239/>. – Назва з екрану.

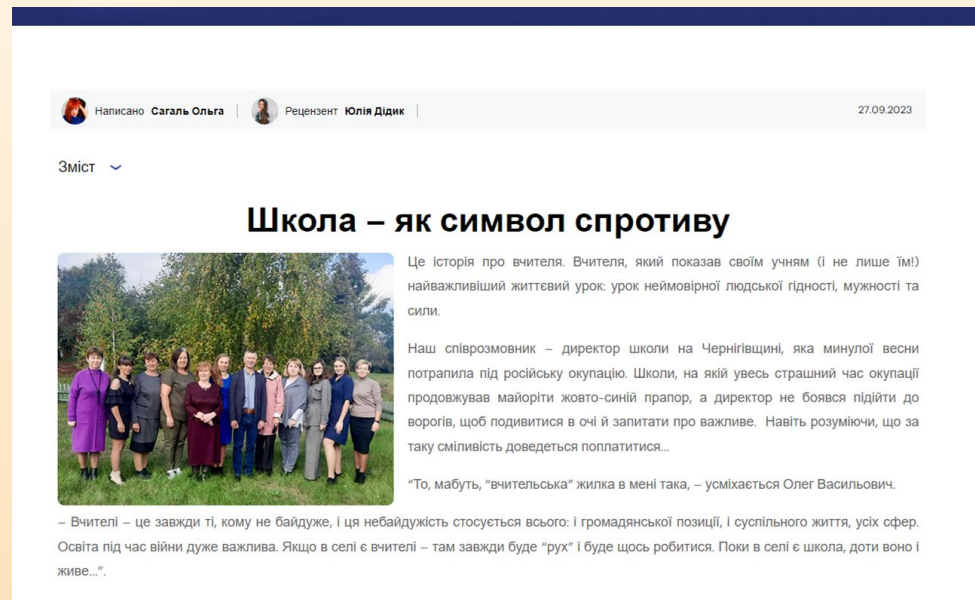

«Усі війни виграються біля шкільної дошки»: історії вчителів, які пішли на фронт / Валерія Паненко // Громадське радіо. – Режим доступу: <https://hromadske.radio/publications/usi-viyny-vyhraiutsia-bilia-shkilnoi-doshky-istorii-vchyteliv-iaki-pishly-na-front>. – Назва з екрану.

Історії вчителів під час війни — спеціальний випуск «Суспільне. Спротив» [Відео]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=a99LiLiJsZc>. – Назва з екрану.

Освіта під час війни: війни виграють не генерали, а шкільні вчителі / Сагаль Ольга // Goodacity : сайт. – Режим доступу: <https://goodacity.org/ua/trails-of-good/education-during-the-war/> . – Назва з екрану.

Українські педагоги відкрили в собі суперсилу: навчати звідусіль

Невтомні, спрагли до перемоги й незламні вчителі України навчають за будь-яких умов. Ми зібрали всього кілька прикладів про те, що жагу українців давати та отримувати знання не зупинить війна, окупація, блекауты й обстріли. Наші педагоги викладають...

...а окупів

Професор Ужгородського університету Фелір Шандор двічі на тиждень проводить лекції з соціології й туризму зі свого мобільного прямицько в окопах. Студенти не одразу звикли до обстрілів на задньому плані, але вже за кілька тижнів навчилися розрізняти види ракет, побачили шрапнель у «прямоку етері».

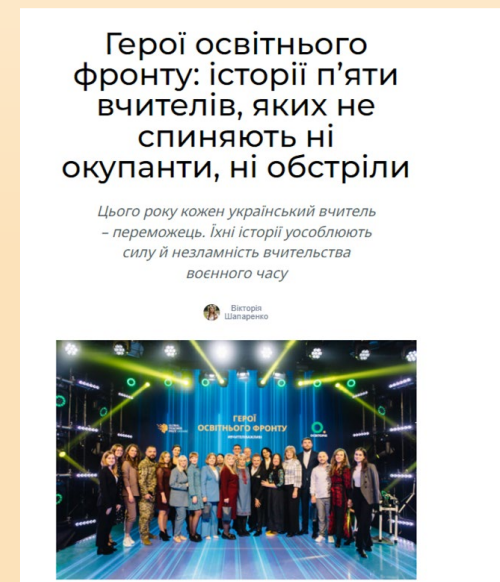
Українські педагоги відкрили в собі суперсилу: навчати звідусіль // Нова освіта. – Режим доступу: <https://osvitanova.com.ua/posts/5840-10-osvitnikh-dyv-ukrainy-za-10-misiatsiv-viiny>. – Назва з екрану.

Вчителі і війна: пережити окупацію та повернутися в розбиту школу
 // Говоримо про освіту : сайт. – Режим доступу: <https://hovorymo.live/at-school/085/>. – Назва з екрану.

Вчителі з-під обстрілів... / Іванка Гошій // Нова Тернопільська газета : сайт. – Режим доступу: <https://nova.te.ua/statti/vchyteli-z-pid-obstriliv-u-shkoli-v-gusyatyni-pratsyuyut-troye-pedagogiv-yaki-cherez-vijnu-pokynuly-svoyi-domivky/>. – Назва з екрану.

Герої освітнього фронту: історії п'яти вчителів, яких не спиняють ні окупанти, ні обстріли / Вікторія Шапаренко // Українки : сайт. – Режим доступу: <https://ukrainky.com.ua/geroyi-osvitnogo-frontu/>. – Назва з екрану.

Вчителі про війну: в Україні вийшла збірка історій освітян

Національна премія Global Teacher Prize Ukraine презентувала збірку про українських освітян, які проживають різні досвіди війни та чинять спротив російським окупантам.

” "Жити, щоб навчати" — це 80 вчительських історій про війну, що стали символічним підсумком року незламності та змін.

У збірці закарбовані щоденні подвиги освітян з усієї країни: Харківщини та Київщини, Львівщини та Херсонщини, Чернігівщини, Донеччини та інших регіонів.

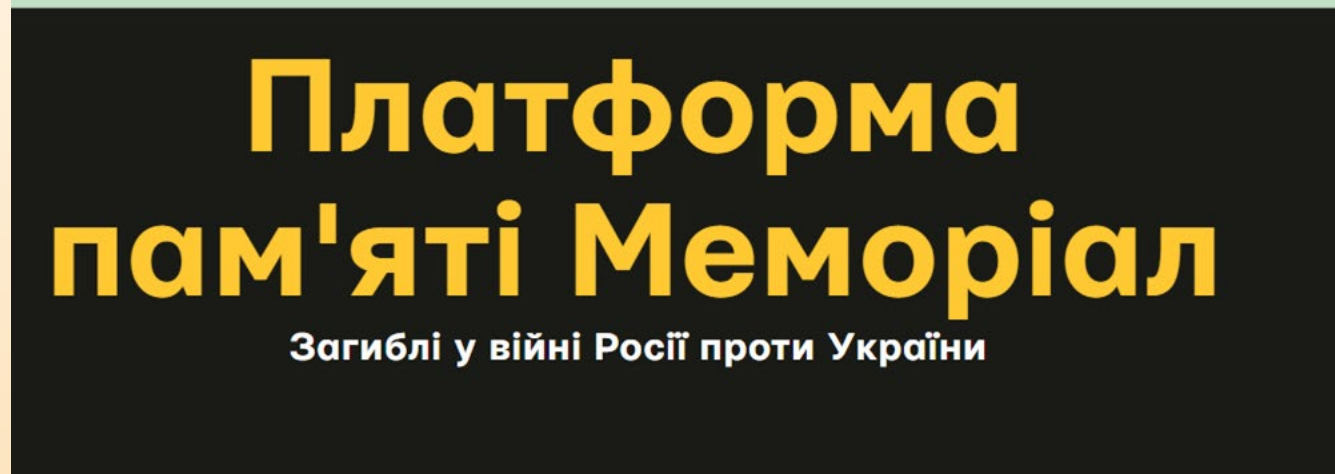
**«ЖИТИ, ЩОБ НАВЧАТИ»
ФІКСУЄ ІСТОРИЧНИЙ
МОМЕНТ БОРТЬБИ
УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ ЗА
ВИЖИВАННЯ ТА
РОЗПОВІДАЄ ПРО ЛЮДЕЙ,
ЗАВДЯКИ ЯКИМ СВІТЛО
ПРОДОВЖУЄ ЩОДЕННО
ПЕРЕМАГАТИ ТЕМРЯВУ.**

Жити, щоб навчати : збірка вчительських історій про війну
[Електронний ресурс] // Global Teacher Prize Ukraine : сайт. – Режим доступу: <https://globalteacherprize.org.ua/zhyty-shchob-navchaty-zbirka-uchytelskykh-istorii-pro-viinu/> – Назва з екрану.

Навіки у пам'яті

Їхня професія високошанована у всьому світі: вчителі, викладачі – люди, які навчають нові покоління, передають знання. Війна забирає життя без розбору, освітяни не виняток... Частина з них приєдналася до лав ЗСУ і загинула на полі бою, інші стали цивільними жертвами війни.

Платформа пам'яті Меморіал згадує загиблих освітян для книги Освіторії «Жити, щоб навчати: збірка учительських історій про війну».

<https://www.victims.memorial/post/освітяни-життя-яких-відібрали-російські-військові>

У ВІЙНІ З РОСІЄЮ ЗАГИНУВ 33-РІЧНИЙ ВЧИТЕЛЬ ІСТОРІЇ ЗІ ЛЬВІВЩИНИ

22:34

33-річний Іван Макар пішов на війну добровольцем.

16 березня 2022

6641

0

ФОТО: МИКОЛА СЕНЕВКО

У російсько-українській війні загинув Іван Макар зі села Торчинівці, що біля Старого Самбора. 33-річний вчитель історії Стрийського ліцею пішов добровольцем захищати рідну державу. Попіть боротьби з окупантами на Луганщині. Про це повідомив місцеве видання «Голос Прикарпаття».

Читайте також: [На Львівщині погорналися з 22-річним воїном, який загинув внаслідок обстрілу Яворівського полігону](#)

«Хто ходив на бою уроки – достеменно знає, чому ми не брали з російськими. А тепер колишній учень Стрийського ліцею переживає, що токий вчитель історії Іван Макар розмовляв із

На війні загинув учитель початкових класів зі Львова / Надія Клочко // Главком. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/country/science/na-vijni-zahinuv-vchitel-pochatkovikh-klasiv-zi-lvova-883692.html>. – Назва з екрану.

На війні загинув учитель початкових класів зі Львова

Надія Клочко
21 жовтня, 2022, 11:53 главком.ua

Олександр Коберник загинув 20 жовтня

Полеглий герой до війни викладав у ліцеї при Львівській міській раді

Учитель початкових класів ліцею «Просвіта» у Львові Олександр Коберник загинув вночі, 20 жовтня, у бою з російськими окупантами. Про це повідомив начальник управління освіти у Львівській міській раді Андрій Закалюк.

Освітня Київщина – незламні у війні! День Пам'яті загиблих захисників України

18 жовтня 2022

Музей історії освіти Київщини КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів» продовжує проєкт «Нескорена, величезна Україна. Освітня Київщина – незламні у війні».

Учителі Київщини, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, за волю та демократичні свободи. Вічна пам'ять і слава полеглим захисникам України.

ВАЛЕРІЙ ФЕДОРОВИЧ ГУДЗЬ (1971 – 2022) – педагог, викладач «Бориспільського професійного ліцею», український військовослужбовець, полковник Збройних Сил України, Герой України

Валерій Федорович учасник російсько-української війни: пройшов бої в секторі «Д» на кордоні з Російською Федерацією (2014 рік), у районі Волновахи (2014-2016 роки), у районі Авдіївки (2017 рік). Загинув у ході відбиття російського вторгнення в Україну на Луганщині, Герой України (16 березня 2022, посмертно).

Із початком російської збройної агресії проти України гвардії майор запасу, десантник Валерій Гудзь у березні 2014 року прибув до військкомату, щоб приєднатися на службу. Йому запропонували посаду командира взводу механізованої бригади, і він одразу ж погодився. Був зарахований до 72-ї окремої механізованої бригади (4ч А2107, м. Біла Церква). Улітку 2014 року був призначений командиром ротки. Пройшов бої в секторі «Д» на кордоні з РФ під вогнем російськими «Градами», у Луганській області (Червонопартизанськ). 28 серпня 2014 року в бою в місті Старобільське Донецької області був поранений.

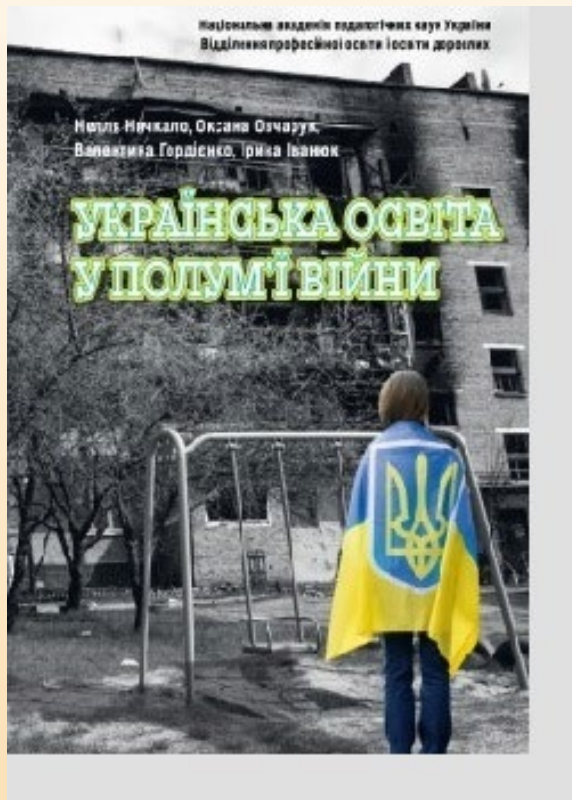
У вересні 2014 року Валерій Гудзь був призначений командиром 3-го батальйону 72 ОМБр. Брав участь у бою в районі Волновахи: під Петрівськом, Білою Каміньською і Новою Сілкою. Під його керівництвом розгорілися і проводилися операції зі взяття під контроль Збройними Силами України територій довкола Докучаєвська, захоплення панчиних висот у степях Придніпров'я. На початку 2015 року отримав звання підполковника, а вже в липні 2015 року був призначений на посаду заступника командира бригади.

Від грудня 2017 року і до 2020 року – командир 24-ї окремої механізованої бригади. Брав участь у бою в районі Авдіївки з протидії танковим атакам. Маючи командирський талант і значний бойовий досвід, своїми рішеннями неодноразово ризиквав життям солдатів. У листопаді 2019 року і звання Міністра оборони України Валерій Гудзь достойно було присвоєно звання полковника.

Із початком повномасштабного вторгнення росії в Україну, будучи співачком Національного університету оборони України імені Івана Черняховського, повернувся в 24-ту окрему механізовану бригаду для організації її приєднання. У березні 2022 року спланував та особисто очолює проведення наступальної операції із звільнення околиць Луганщини від російських військ. Валерій Гудзь загинув 12 березня 2022 року в ході відбиття російського вторгнення в Україну на Луганщині. 15 березня 2022 року його поховали на місці батьківщини – у місті Бориспіль Київської області.

За особисту мужність і героїзм, виявлені в захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присяці удостоєний звання «Герой України» із врученням ордена «Золота Зірка» (14 лютого 2022 року, посмертно). Орденом Богдана Хмельницького III ступеня (24 лютого 2022 року).

Освітня Київщина – незламні у війні! День Пам'яті загиблих захисників України // Комунальний навчальний заклад Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»: офіц. сайт. – Режим доступу: <https://kristti.com.ua/osvityany-kyivshhyny-nezlamni-u-vijni-den-ram-yati-zagublyh-zahysnykiv-ukrayiny/>. – Назва з екрану.

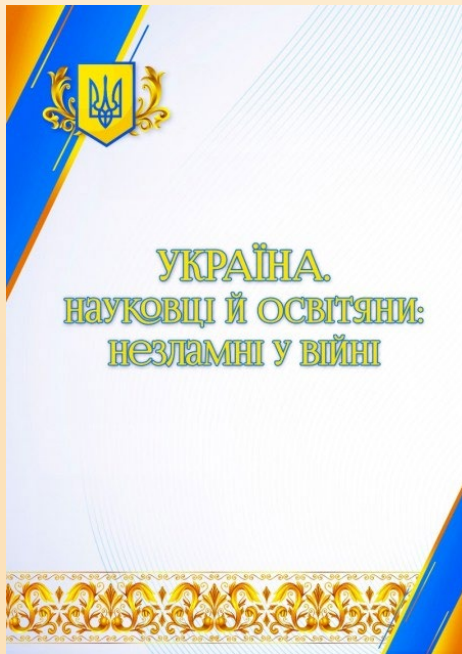
Українська освіта у полум'ї війни : монографія / Н. Ничкало, О. Овчарук, В. Гордієнко, І. Іванюк; за ред. Н. Ничкало. – Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2024. – 208 с. – Доступно також : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740962/1/Українська%20освіта%20у%20полум%27ї%20війни.pdf>. – Назва з екрана.

Україна. Науковці й освітяни: незламні у війні / редкол. Шеремета Ю.А. [та ін.]. – Київ : Альфа-Віта Груп, 2023. – 232 с. : іл.

У книзі представлена робота українських науковців і освітян у воєнний період – від Національної академії педагогічних наук до закладів дошкільної освіти. У цей нелегкий час у науковців-педагогів і освітян особлива місія – формувати психологічну стійкість, світогляд і ціннісну сферу особистості.

Україна. Науковці й освітяни: незламні у війні / редкол. Шеремета Ю.А. [та ін.]. – Київ : Альфа-Віта Груп, 2024. – 152 с. : іл.

Друга книга видавництва «Альфа-Віта Груп», що об'єднала науковців і освітян у висвітленні власного досвіду спротиву ворогу під час широкомасштабного вторгнення РФ на територію України. У виданні представлено діяльність Національної академії педагогічних наук України під час воєнного, 2023, року. На сторінках згадано усі наукові установи і точково – їхню визначну діяльність протягом зазначеного періоду. Окремо висвітлено діяльність Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки (академік-секретар Світлана Сисоєва), Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України (академік-секретар Нелля Ничкало), а також Інституту педагогіки директор - академік Олег Топузов).

Адреса:

**вул. Берлінського М., 9
Київ, 04060
Україна**

<https://dnpb.gov.ua/ua/>

E-mail:

dnpb@i.ua (для офіційних звернень)

dovidka_dnpb@i.ua (для довідок)

**fond.dnpb@ukr.net (послуги для
віддаленого користувача)**

metodist22@ukr.net (методичний супровід)

Виставку підготувала Бондарчук О. Б. –
завідувач відділу зберігання фонду та
обслуговування користувачів.

Використано матеріали з фонду ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського та інтернет-ресурси
(дата звернення 30.09.2024)